

и Молли Шеннон) [Electronic resource] // Variety Channel. – Mode of access : https://www.youtube.com/watch?v=UxzuhuW_FFo. – Date of access : 11.10.2017.

The article deals with axiological modality in Russian and English online talk shows and Internet comments. The place of axiological modality is shown among other modal categories. The following axiological oppositions are distinguished: 1) opposition of positive and negative evaluative modal meanings; 2) the opposition of general-value and evaluated-descriptive adjectives and adverbs; 3) the ratio of denotative (objective) and connotative (subjective and expressive) evaluations. The similarities and differences in the use and quantitative representation of axiological modal meanings between Russian and English online talk shows and Internet comments are presented.

Поступила в редакцию 04.04.2019

Л. У. Кулік

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТУ «ПРАСТОРА» У БЕЛАРУСКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ СОМАТИЧНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

В статье проводится сопоставительное исследование фразеологической репрезентации носителями белорусского и английского языков концепта «пространство» – одного из базовых понятий, проявляющихся у представителей самых разных культур. Акцентируется внимание на архетипических оппозициях «близко – далеко» и «верх – низ». Подчеркивается особое культурное значение соматических лексем как наименований частей тела человека в формировании фрагмента наивной картины мира белорусов и англичан. Анализ фразеологической вербализации концепта «пространство» помогает воссоздать этнокультурный образ и особенности менталитета носителей белорусского и английского языков.

Гісторыя развіцця сусветнай культуры сведчыць аб тым, што ніводная культура не можа існаваць ізалявана. Менавіта ўзаема сувязь культур раскрывае іх сутнасць і ўмовы існавання. Агульнасць экстралінгвістычных фактараў паўплывала на агульнасць протасітуацый, якія праяўляюцца ў моўных карцінах свету пэўных народаў. Разам з тым, кожная культура аб'ядноўвае ўнікальны этнічны вопыт кожнай нацыі, які найбольш ярка і дакладна адлюстроўваецца ў знакавых адзінках мовы – фразеалагізмах.

Выяўленне і апісанне культурна-нацыянальных канатацый, што «ўзуальна суправаджаюць значэнне ў форме вобразных асацыяцый з эталонамі, стэрэатыпамі і іншымі культурнымі знакамі (звычаямі, павер'ямі і да т.п.) і суадносных адзін з другімі сродкамі кагнітыўных працэдур, што надаюць гэтым канатацыям асэнсаванне» [1, с. 310], адбываецца праз зварот да лінгвакультуралагічнага аналізу моўных адзінак. Даследаванне фразеалагічных адзінак (ФА) у святле лінгвакультуралогіі абумоўлівае неабходнасць дэкадзіравання механізмаў спалучэння ў іх інтралінгвістычных і экстралінгвістычных фактараў.

Адным з асноўных тэрмінаў лінгвакультуралогіі з'яўляецца *канцэпт*, які, услед за М. У. Піменавай, разумеем як сукупнасць замацаваных прыкмет, што выкарыстоўваюцца для апісання фрагмента свету ці часткі такога фрагмента [2]. Менавіта канцэпты, закадзіраваныя ва ўнутранай форме фразеалагізмаў, раскрываюць доступ да свядомасці носьбітаў мовы.

Мэтай нашага артыкула з'яўляецца супастаўляльнае даследаванне фразеалагічнай рэпрэзентацыі носьбітамі беларускай і англійскай моў канцэпту «прастора» – аднаго з базавых паняццяў, якія праяўляюцца ў прадстаўнікоў самых розных культур, а менавіта фразеасемантычных апазіцый успрымання адлегласці па гарызанталі («блізка – далёка») і па вертыкалі («верх» – «ніз»).

Канцэпту «прастора» належыць ключавая роля ў пабудове ўсёй канцэптуальнай сістэмы мовы [3]. Надзвычай дакладна і разнастайна канцэпт «прастора» рэалізуецца ў саматычных ФА. Гэта звязана з тым, што цела з'яўляецца старажытным сродкам пазнання чалавекам самога сябе і ўмоўна можа быць падзелена на тры часткі – верхнюю, сярэднюю і ніжнюю, кожная з якіх «тым ці іншым сваім элементам удзельнічае ў стварэнні фразеалагічных вобразаў, ва фразеалагічным апісанні свету» [4, с. 117–118], а таксама з тым, што ў архетыпічных формах акультуранай асобай мадэлі прасторы часткі цела чалавека з'яўляюцца інструментамі, з дапамогай якіх адмяжоўваецца ўнутранае ад знешняга.

Напрыклад, ФА з кампанентам *рука/hand* рэпрэзентуюць фразеасемантыку 'блізка': беларус. *пад рукамі* 'вельмі блізка, недалёка, побач'; *пад рукой* 'вельмі блізка, недалёка, побач'; *рукой падаць* 'зусім блізка, не вельмі далёка' і англ. (*near, close, ready*) *at hand* 'побач, пад рукой, паблізу, па суседству' (1-е значэнне); *to hand* 'пад рукой'. Заўважым, пералічаныя беларускія і англійскія ФА і англійская ФА *hold at arm's length* 'трымаць каго-н. на вялікай адлегласці', 'адганяць ад сябе' пры падобным знешнім выражэнні ілюструюць розныя тэрытарыяльна-прасторавыя вобразы-эталоны: для беларусаў адлегласць, роўная выцягнутай руцэ, з'яўляецца малой, а для англічан яна можа быць як малой, што тлумачыцца імкненнем носьбітаў мовы мець усё побач, дома, так і адносна вялікай, што ілюструецца метафарычнымі ўяўленнямі аб англійскай прыватнасці.

Толькі ў англійскай мове фіксуецца ФА з кампанентам *elbow* 'локаць', значэнне якіх рэпрэзентуе канцэпт «прастора»: *at one's elbow* 'побач', *have an elbow room* 'мець дастаткова прасторы для чаго-н.' У беларускай мове фіксуецца ФА *пачуццё/адчуванне локця* 'ўзаемная падтрымка', якая, нягледзячы на прасторавую метафару ў сваёй аснове, суадносіцца з сукупнасцю маральных ацэнак, устаноў і ўяўленняў асобы.

Акрамя кампанента *рука/hand* ва ўтварэнні ФА з агульным значэннем 'блізка' задзейнічаны саматызмы *нос/nose* і *вока/eye*, якія выступаюць інструментамі вымярэння гарызантальнай адлегласці. Напрыклад: беларус. *вочы ў вочы/вока ў вока* 'вельмі блізка, у непасрэднай блізкасці (бачыць, сустракацца і пад.)'; *пад <самым> носам* 'у непасрэднай блізкасці ад каго-н., побач, блізка'; *перад вачамі* 'побач, блізка, у непасрэднай блізкасці ад каго-н.';

перад носам ‘у непасрэднай блізкасці ад каго-н., побач, блізка’ і англ. *<right> under smb. 's <very>/before one's nose nose* ‘у непасрэднай блізкасці ад каго-н., побач, блізка’; *before/under smb. 's <very> eyes* ‘побач, блізка, у непасрэднай блізкасці ад каго-н.’ Заўважым, спосаб вымярэння адлегласці «на вока» з’яўляецца адным з самых старажытных і простых для чалавека, аднак у сістэме англійскай мовы зафіксавана адзіная ФА з кампанентам *eye* і агульным прасторавым значэннем ‘блізка’ – *before/under smb. 's <very> eyes*.

Яшчэ адным саматызмам, які задзейнічаны ва ўтварэнні ФА з агульным значэннем ‘побач, блізка’, з’яўляецца *бок/side*: беларус. *над бокам* ‘зусім блізка, недалёка (жыць, адбывацца і пад.)’, ‘зусім блізка, побач, недалёка знаходзіцца’ і *at/by smb. 's side* ‘блізка, побач з кім-н.’; *at the side of...* ‘побач з...’; *side by side* ‘побач’.

Толькі ў англійскай мове зафіксавана ФА з кампанентамі *cheek* ‘шчака’ і *jowl* ‘шчака’, ‘сківіца’ – *cheek by jowl* ‘побач, паблізу’.

Звернем увагу на тое, што з 43 ФА таўталагічнага тыпу, якія зафіксаваны ў беларускай літаратурнай мове [5, л. 45], 11 ФА перадаюць агульнае значэнне ‘блізка’: *вочы ў вочы/вока ў вока, грудзі ў грудзі, лоб у лоб, носам к носу, носам у нос, нос у нос, плячо к плячу/да пляча, плячо ў плячо, тварам да твару, тварам у твар, твар у твар*. У англійскай мове зафіксавана ўсяго 17 ФА таўталагічнага тыпу, і толькі 2 з іх перадаюць агульнае значэнне ‘блізка, побач’ – *face to face* і *side by side*. Відавочна, што значная колькасць беларускіх ФА ілюструе выказванне Ф. М. Янкоўскага адносна таўталагічных ФА, наяўнасць якіх прадстаўляе асаблівасць менавіта рускай, беларускай, украінскай і польскай моў [6, с. 207].

Усе пералічаныя ФА ўказваюць на месцапалажэнне, а вобразы, закадзіраваныя ў іх унутранай форме, узыходзяць да архетыпічнага ўспрымання свету апазіцыямі, якія звязаны з базавым проціпастаўленнем «свой – чужы». Так, пры дапамозе *рукі/hand/arm* магчыма вызначыць мяжу «непасрэднага кантакту чалавека з тым, што запаўняе акаляючы яго свет, г.зн. зону, унутры якой чалавек можа, не мяняючы палажэння свайго цела, уступаць у кантакт з любым прадметам ці асобай, якія знаходзяцца ўнутры гэтай зоны альбо на яе мяжы з унутранага боку» [7, с. 537]; *нос/nose* успрымаецца як «арыенцір у арганізацыі прасторы... выступае мерай максімальна магчымай блізкасці» [7, с. 419]; кампанент *бок/side* у ФА таксама з’яўляецца мяжой саматычнай прасторы чалавека, а пры судакрананні дзвюх ці больш асоб рэпрэзентуе эталон максімальна магчымага блізкага кантакту.

Фразеасемантыка ‘далёка’ рэпрэзентуецца беларускімі ФА *за вачамі* ‘далёка ад дому, без нагляду’, *з вачэй / з воч / з вока* (1-е значэнне) ‘далей ад каго-н., каб не было відаць (прыбіраць, хавацца і пад.)’, *з вачэй/з воч далоў* ‘далей ад каго-н., каб не быць бачным (хавацца, уцякаць і пад.)’, *за свет вочы* (ісці, ехаць) ‘вельмі далёка’, *к чорту на рогі*¹ (ехаць, адпраўляцца і пад.) ‘вельмі далёка, у вельмі аддаленае ці цяжкадаступнае месца’, *у чорта на*

---

¹ Як саматычныя разумеюць назвы частак цела і органаў жывога арганізма Ф. Вак [8], Ю. А. Даўгаполаў [9], І. С. Козыраў [10], тым самым пашыраючы аб’ём саматызмаў за кошт кампанентаў тыпу *жабры / gills, крыло / wing, рог / horn*.

рагах ‘вельмі далёка, у аддаленых ці густых мясцінах (быць, жыць, знаходзіцца і пад.)’ і англ. ФА *where man has never set foot* ‘вельмі далёка, у аддаленых мясцінах’, *at the back of God-speed* ‘вельмі далёка’.

Ужыванне ў ФА *к чорту на рогі* (ехаць, адпраўляцца і пад.) і ў *чорта на рагах* кампанента *рог/рогі* дазваляе суадносіць фразеалагізмы не толькі з саматычным, але і з рэлігійным кодам культуры. Гэта тлумачыцца замацаванымі ў вобразнай аснове ФА ўяўленнямі носьбітаў моў аб знешнім выглядзе антрапаморфнай істоты – чорта. Пачынаючы яшчэ з дахрысціянскага перыяду, рогі з’яўляюцца сімвалам чорта, а ў хрысціянскі перыяд – д’ябла і ўвогуле неад’емным атрыбутам нячыстай сілы. Лексема *рагаты* нават з’яўляецца адной з табуіраваных назваў чорта [11, с. 441]. На падобнай антрапаморфнай метафары таксама заснаваны вобразы ФА ў *чортавых зубах*, *у чорта ў зубах* ‘вельмі далёка, у аддаленых ці глухіх мясцінах (быць, жыць, знаходзіцца і пад.)’.

Эталонная бінарная апазіцыя «блізка – далёка» не раўназначна прадстаўлена ў ФА дзвюх моў. Відавочна, што ФА, якія рэпрэзентуюць фразеасемантыку ‘блізка’, утвараюць больш колькасную ў параўнанні з ФА з фразеасемантыкай ‘далёка’ групу. Гэта тлумачыцца найўнай філасофіяй асобы: кожны дзень чалавек сутыкаецца з людзьмі і артэфактамі, якія знаходзяцца заўсёды побач і ў сувязі з гэтым становяцца зразумелымі і звычайнымі для яго. І наадварот, усё, што знаходзіцца далёка, з’яўляецца незразумелым для чалавека, а часам нават палохае яго. Менавіта таму, на нашу думку, у якасці кампанентаў беларускіх ФА ўжываецца лексема *чорт*, а ў якасці англійскіх – *God* ‘Бог’.

Для англічан важна дасканалае веданне прасторы не толькі па гарызанталі, але і па вертыкалі. Такая форма вымярэння прасторавай адлегласці фіксуецца ва ўнутранай форме і семантыцы безэквівалентнай у адносінах да беларускай мовы ФА *a bird-eye view* ‘від з вышыні’ (1-е значэнне).

Сістэма ўяўленняў носьбітаў мовы аб прасторы можа даносіцца праз квазісімвалы, якія рэпрэзентуюцца кампанентамі ФА. У адрозненне ад сімвалаў-рэалій і моўных сімвалаў, «якія выяўляюць устойлівае сімвалічнае прачытанне і за межамі фразеалагізмаў», квазісімваламі з’яўляюцца кампаненты ФА, якія становяцца толькі «ўвасабленнем якой-небудзь культурнай ідэі» [12, с. 29]. Іншымі словамі, квазісімвалы – гэта «імяны якіх-небудзь рэалій, якія не дасягнулі статусу сімвала ў культуры, але ў вобразе фразеалагізма былі ўцягнуты ў сімвалізацыю ці на аснове стэрэатыпных уяўленняў, ці з дапамогай іншага кампанента» [12, с. 30]. Узнікаюць квазісімвалы ў свядомасці гаворачага пры актуалізацыі ФА скрозь прызму вобраза, які выяўляецца ў даслоўным успрыманні ФА.

Спынім увагу на квазісімвалах, закадзіраваных ва ўнутранай форме наступных беларускіх і англійскіх ФА: *з/ад галавы да ног/да пят (з ног да галавы)* і *from head/top to foot/heel/toe* ‘з усіх бакоў; поўнасьцю, цалкам’; *на галаву вышэй* і *be head and shoulders above smb./smth.* ‘намнога разумнейшы, значна больш вопытны (у параўнанні з кім-н.)’ і інш. Вобразы пералічаных

ФА ўзыходзяць да міфалагічных уяўленняў, у адпаведнасці з якімі чалавек з'яўляецца ўніверсальнай мерай вертыкальнага вымярэння, дзе вышэйшай (максімальнай) кропкай з'яўляецца галава, а ніжэйшай (мінімальнай) – ногі, пяткі. У сувязі з гэтым закадзіраваная ў вобразнай аснове ФА архетыпічная апазіцыя «верх – ніз» рэпрэзентуе ў першай пары ФА эталон цэласнасці візуальнага ўспрымання асобы, а ў другой – эталон максімальна магчымай вышыні.

Архетыпічная апазіцыя «верх – ніз» закадзіравана і ва ўнутранай форме беларускіх ФА *ставіць з галавы на ногі* 'вяртаць чаму-н. належны парадак, стан і пад.', *пераварочвацца дагары нагамі* 'змяняцца карэнным чынам, станавіцца зусім іншым', *ставіцца/станавіцца з ног на галаву* 'змяняцца карэнным чынам, ператвараючыся ў сваю процілегласць', *ставіць з ног на галаву* 'змяняць што-н. карэнным чынам', 'даводзіць што-н. да поўнага беспарадку, хаатычнага стану; ператрасаць што-н.', і ў англійскай ФА *head over heels* 'дагары нагамі'. Калі беларускія ФА выступаюць эталонам і антыэталонам нармальнага стану асобы альбо паняцця, то англійская – толькі антыэталонам у адлюстраванні катэгорыі вымярэння па вертыкалі. Вось чаму названыя ФА нясуць адмоўнае стаўленне да сітуацый, калі гэтыя меры, эталоны парушаюцца ці скажаюцца.

Квазісімвалічная апазіцыя «верх – ніз» знаходзіцца ў аснове протасітуацый наступных жэставых ФА: беларус. *апускаць вушы* 'даходзіць да адчаю, губляцца'; *гнуць <сваю> спіну/шыю/горб* 'прыніжацца, угоднічаць'; *драць/задзіраць нос* 'вельмі важнічаць, зазнавацца, фанабэрыцца'; *падымаць/узнімаць руку* 'спрабаваць ударыць; біць каго-н.', 'рабіць замах на чыё-н. жыццё', 'асмельвацца што-н. зрабіць', 'уступаць у барацьбу з кім-, чым-н.'; *трымаць вышэй галаву* 'пераставаць сумаваць, адчайвацца, паводзячы сябе горда, з пачуццём уласнай годнасці' і інш. і англ. *have/hold/keep one's ear to the ground* 'быць у курсе падзей, прыслухоўвацца да грамадскага меркавання'; *keep one's chin/pecker up* 'не падаць духам, не сумаваць'; *keep one's head down* 'імкнуцца быць незаўважаным'; *lift/raise one's hand against smb.* 'спрабаваць ударыць; біць каго-н.', 'ударыць каго-н.' і інш. У аснове ФА знаходзяцца антропныя метафары, а культурныя вобразы суадносяцца з зыходным проціпастаўленнем прамога, схіленага альбо ўзнятага палажэння галавы, што набывае пераасэнсаванне ў ментальных катэгорыях стану асобы: напрыклад, апушчаная, схіленая галава атаясамліваецца з пакорлівасцю, маркотай, смуткам, а ўзнятая – з важнасцю, годнасцю і добрым настроем; вобразы сагнутай спіны, гарба звязаны з разуменнем цяжкай, непасільнай працы, а прамая і роўная спіна – са свабодай і душэўнай раўнавагай.

Спынім увагу на асобных беларускіх ФА, якія рэпрэзентуюць стэрэатыпную форму паводзін асобы і прасторавую эталанізацыю частак цела, звязаных з размяшчэннем па вертыкалі. Так, ФА *цалаваць рукі і ногі* 'вельмі прасіць, маліць каго-н. аб чым-н.', якая ўзнікла на падставе звычайна цалаваць рукі і ногі, ілюструе эталон, а дакладней антыэталон, нармальнага прамога стану асобы: для таго, каб пацалаваць руку, а тым больш нагу, чалавек павінен схіліцца, г.зн. змяніць сваё вертыкальнае становішча.

Дададзім, пацалунак альбо паклон як этыкетны знак прывітання, развітання ці згоды быў шырока распаўсюджаны ў мінулым. У залежнасці ад ступені інтэнсіўнасці выканання паклону ФА змяшчаюць і перадаюць разнастайныя яго віды (*кланяцца ў ногі, падаць на калені* ‘ўніжана прасіць аб чым-н.’, *схіляць галаву* ‘прызнаваць сябе пераможаным, пакарацца, паддавацца каму-н.’, ‘пакланяцца каму-, чаму-н., адносіцца з глыбокай пашанай да каго-, чаго-н.’ і інш.), аднак указанне на стандартную стэрэатыпна-этыкетную форму паводзін змяшчаецца толькі ў ФА *біць чалом* ‘пачціва кланяцца, вітаючы каго-н.’, ‘пачціва прасіць каго-н.’, ‘з глыбокай пачцівасцю ставіцца да каго-н., вітаючы што-н.’

Такім чынам, аналіз семантыкі і кампанентнага складу саматычных ФА дае падставы сцвярджаць, што канцэпт «прастора» ўяўляе сабой складаны феномен, які адлюстроўвае архетыпічныя ўяўленні носьбітаў беларускай і англійскай моў. У саматычнай фразеалогіі закадзіраваны асаблівыя формы катэгарызацыі ўспрымання прасторы, якія характарызуюцца адметнасцямі вербалізацыі ў розных культурах, а аналіз ФА ілюструе асаблівае культурнае значэнне саматычных лексем як адзінак катэгарызацыі прасторы і дазваляе ўзнавіць этнакультурныя вобразы і асаблівасці менталітэта беларусаў і англічан¹.

ЛІТАРАТУРА

1. *Телия, В. Н.* Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к миропониманию) / В. Н. Телия // Славянское языкознание. XI Междунар. съезд славистов. Докл. рос. делегации: сб. докл. / Отд-ние лит. и яз. РАН; отв. ред. Н. Толстой. – М. : Наука, 1993. – С. 302–314.
2. *Пименова, М. В.* Языковая картина мира / М. В. Пименова. – Кемерово : КемГУКИ, 2011. – Вып. 7 – 106 с.
3. *Игнатьева, М. Э.* Отражение времени и пространства во фразеологии русского и английского языков : дис. ... канд. филол наук : 10.02.20 / М. Э. Игнатьева. – Казань, 2004. – 176 л.
4. *Гудков, Д. Б.* Телесный код русской культуры : материалы к словарю / Д. Б. Гудков, М. Л. Ковшова. – М. : Гносиз, 2007. – 288 с.
5. *Кулік, Л. У.* Саматычныя фразеалагізмы беларускай і англійскай моў: структурна-семантычны і лінгвакультуралагічны аспекты : дыс. ... канд. філал. навук : 10.02.20 / Л. У. Кулік. – Мінск, 2016. – 298 л.
6. *Янкоўскі, Ф.* Беларуская мова / Ф. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац. – Мінск : Выш. шк., 1978. – 336 с.
7. Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий / редкол.: В. Н. Телия (отв. ред.) [и др.]. – 2-е изд., стер. – М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. – 784 с. – (Фундаментальные словари).

---

¹ Прыведзеныя ў артыкуле ФА пададзены паводле слоўнікаў, у якіх яны зафіксаваны [13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21].

8. *Вакк, Ф.* О соматической фразеологии в современной эстонском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ф. Вакк ; Акад. наук Эст. ССР, Ин-т яз. и лит. – Таллин, 1964. – 29 с.
9. *Долгополов, Ю. А.* Сопоставительный анализ соматической фразеологии : (на материале русского, английского и немецкого языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Ю. А. Долгополов ; Казан. гос. ун-т. – Казань, 1973. – 27 с.
10. *Козырев, И. С.* Формирование словарных составов русского и белорусского языков: соматическая лексика / И. С. Козырев. – Минск : Нар. асвета, 1983. – 127 с.
11. *Плотникова, А. А.* Рог / А. А. Плотникова // Славянские древности : этнолингвист. словарь : в 5 т. / РАН, Ин-т славяноведения и балканистики ; под общ. ред. Н. И. Толстого. – М., 1995–2012. – Т. 4 : [П – С]. – 2009. – С. 437–441.
12. *Ковшова, М. Л.* О символах и квазисимволах в семантике фразеологизмов / М. Л. Ковшова // Вестн. Воронеж. гос. ун-та. Сер. лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 1. – С. 27–31.

СЛОЎНІКІ

13. *Корсак, Л. Д.* Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў параўнальнага тыпу / Л. Д. Корсак, Л. С. Марціновіч. – Мінск : Выш. шк., 1984. – 122 с.
14. *Кулік, Л. У.* Англа-беларускі слоўнік саматычных фразеалагізмаў ; Беларуска-англійскі слоўнік саматычных фразеалагізмаў / Л. У. Кулік, В. А. Ляшчынская ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т. – Гомель : ГДУ, 2010. – 84 с.
15. *Кунин, А. В.* Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – 5-е изд., стер. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2004. – 512 с.
16. *Кунин, А. В.* Большой англо-русский фразеологический словарь : ок. 20 000 фразеол. единиц / А. В. Кунин. – 5-е изд., испр. – М. : Живой яз., 1998. – 944 с.
17. *Лепешаў, І. Я.* Слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў: у 2 т. – Мінск : Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2008.
18. *Литвинов, П. П.* Англо-русский словарь наиболее употребительных фразеологических выражений / П. П. Литвинов. – М. : Яхонт, 2001. – 400 с.
19. *Cowie, A. P.* Oxford dictionary of current idiomatic English : Phrase, clause and sentence idioms : Vol. 2 / A. P. Cowie, R. Mackin, I. R. McCaig. – Oxford : Oxford Univ. press, 1994. – 685 p.
20. *Macmillan English dictionary : for advanced learners / Macmillan Education. – 2nd ed., enlarged. – China [etc.] : Macmillan Publishers Limited ; AandC Black Publishers, 2008. – 1748 p.*

21. The Penguin concise English dictionary / compl. by G. N. Garmonsway with J. Simpson. – London : Claremont Books, 1995. – 842 p.

The article presents a comparative research of the phraseological representation of the concept “Space” by native speakers of the Belarusian and English languages. Attention is focused on the archetypal oppositions “near – far” and “top – bottom”. Special cultural significance of somatic lexemes as names of human body parts is emphasized. The analysis of phraseological verbalization of the concept “Space” helps to recreate the ethno-cultural image and peculiarities of the mentality of the Belarusian and English speakers.

Поступила в редакцию 25.03.2019

A. R. Mikayilova

THE ROLE OF METAPHORS IN TEXT FORMATION

В статье освещается один из актуальных вопросов современной лингвистики о роли метафоры в организации художественных текстов. Рассматриваются разные функции метафоры в литературных произведениях: наименование объектов, изобразительное выражение, связующий характер и т.д., которые имеют важное значение в создании текста.

A text, which consists of completed thoughts, possesses different features and qualities. There is a unity of relations of all structures of the language in a text.

A text should not be considered as a line of words, but a purposeful sequence of words with definite pragmatic aims combined with lexical, grammatical, stylistic and logical associations.

Among lexical units, antonyms, synonyms, hyponyms-hyperonyms and homonyms have a special text-forming power. The importance of context for understanding a text can be illustrated by a set of lexical items whose semantic meanings are related and similar. These items, for example, are classified as contextual synonyms and help foreground particular clues in the text so that the readers can relate the messages encoded in the text to their own socio-cultural backgrounds, knowledge and experiences. In other words, an attentive reader is capable of inferring specific signals and can reconstruct the coherence of the text. On the one hand, those lexical items, which are semantically related, function as powerful means of lexical cohesion. On the other hand, they provide direct clues for restoration of the coherence of the passage, e.g.

...Julia gave them a wistful look before she shook her head in refusal. Michael stared at them gravely for a moment as though he could not quite tell what they were [10, p. 15].

“To give a wistful look” in this context is synonymously used with the verb “to stare at”.

He caught sight of her in the mirror, turned round and without a word, twitched the sheet over her. ... When she got home she again took all her clothes off and examined herself in the looking-glass. She looked at her neck, there was no sign of age there... [10, p. 116].